

Драган Хамовић

ЖИВО ПРИСУСТВО У ВРЕМЕНУ

Свет је постао жељан једноставности. И смућена књижевност одавно је тога жељна. А Милован Данојлић уме да и сасвим замршене ствари разложи и искаже – ево ретке и биране речи – тако *бистро-ићечно* да помислите како се до таквог прегледног поимања баш лако и природно дошло. Увери вас, у маху, једноставна и тачна реч. Као да је, не Данојлић, или ко други коме верујете, него разложност сама проговорила, неспорно и до сржи јасно. Тако је и са наредним исказом, иза којег стоји замашна искуствена провера, а учини нам се испрва јеретичким, смелим и разарачким спрема стабилних и беспризивних појмова нашега времена. У оквиру једне скорашње трибине на тему модерног српског песништва, Данојлић износи на дискусиони сто и следеће речи: „Модерност није квалитет који ваља тражити изван самог себе; она би морала бити подразумевајући улог нашег живог присуства у времену. Свако истинско, изворно постојање по себи је једно откриће, једна новост, а таленат је изузетно јака концентрација животне енергије – он је осуђен на савременост... Ми од модерности не можемо побећи, само, она није некакав другде утврђен и задат образац, нити је онако једносмерна како је, у нашој кобној одсечености од света, често замишљамо...” Има тога још, али овде застајемо. Оруђе самог модернитета – а то је оспоравање и развргавање затечених књи-

жевних поредака – у руци једног његовог стасалог потомка окренуто је против модернитета самога.

Застајемо, и усмеравамо тежиште пажње на синтагму „живо присуство у времену”, као и на ознаку „истинско, изворно постојање”. Одатле, од тога открића исказаног у пређашњем наводу, чини се, и почиње зрели ауторски исказ Милована Данојлића, који истрајава до данас. Испрва је, неосимболистички мутним и загонетним гласом, Данојлић опевао улазак у урбани простор, изазован и драстичан, вишеструко опасан и туђ: „У чудностојећим градовима нико нас радостан не чека”. Призори града и времена и друштва, потом, постају огољеније приказани у својој нелепости и покојој преосталој лепоти. Постепено, отклон од урбанитета бива већи и далекосежнији, што се пресликава и на поетички ниво. Природни избор је у обраћању „закучастим биљним словима”, у повратку природи, у којој се, како Данојлић једном рече, осећа као у храму, с једне стране, а с друге, повратак традиционалније постављеном лирском задатку с неизбежно утиснутим савременим садржајима и оптерећењима.

Тамо, у природном простору, Данојлић поново открива светове у чудесној и вечној динамици раста и умирања, налази слојеве живота у пуној снази и усклађености. Као у песми „Балада о трави”: „нараста, трепти, отима се из земље, / незадржива, од себе саме јача”. Иза тог киптећег склада и покрета слуги се и разазнаје нешто што ту видљиву стварност надилази, или је, заправо, изнутра одређује и ствара: „Шуми. Не живот. Већ оно с њим. / Оно друкчије. И јасније”. Оностраност се пројављује унутар свега и иза свега. То је једно изворно и непосредовано духовно искуство уткано у Данојлићеву лирику и уопште књижевност, искуство које се обнавља и потврђује, непрестанце.

Очишћење, збацивање сваковрсних посредника и посредовања у пријему и разумевању, у „читању” света, једно је од темељних примисли које затичемо у овој поезији. Путања од Данојлићевог беспопштедног давнашњег „Памфлета против завичаја” до сасвим присног прилаза *месту рођења* није путања онога који најпре греши па се онда опаменећен каје, већ онога што одбија да се унапред поклати наметнутим представама и спољним налозима, који се до свога става пробија кроз различне препреке испитивања и сумњања, да би напакон изашао на чистину пред собом самим и пред другима.

„Покидао си природне, древне везе, / И кораци, сад, у непознатом правцу хитају. / Нек ти је у помоћи вук чији се зуби кезе / У хладном блеску сунца и у дечјем кликтају”, читамо у финалу песме „Зимска идила”. Призивање основности, првобитности, посредно или сасвим изричито, често је место у Данојлићевим песмама, посебно у оним смештеним у природу, у окружење које редовно потакне на темељне запитаности и сагледања. Песник се обрео у миљеу из којег је лирика

потекла и сатворила толико топоса да се чини немогућим туда се кретати а не сударати се на сваком кораку са давно испеваним местима. Али ту се посведочи „улог живог присуства у времену” једног појединства са само својим открићима у већ много пута откриваном и дореченом свету. Ту већ наступа оно што Данојлић назива „јаким концентрацијом животне енергије”, и томе одговарајући перцептивни и изражајни апарат песника, руковаоца том сабијеном силом. И одиста, у терцинама песме „Разгоревање ватре”, кроз један до у ситне детаље усредсређен опис настанка и раста пламена, отвара се очас и ненаметљиво оно што је с ону страну физике. Главну улогу у опису ватре добијају танано развијена, пластична поређења из области људског искуства, и домен песме одахне пуноћом, новином и открићем. У песми „Најзад март”, кроз изонштрену оптику лирског описа „два патуљаста листа”, „два заперка” што су се управо промолила из отворене семенке, постају „два шушња / повести човекове”. Микровасељена једног крхког биљног раста доведена је у везу са макровасељеном човека, даљина и времена: „два заперка, два шушња / повести човекове, / два увца, на која слуша / пространства и векове”. Напокон, у истој песми, добротворна кап кише пашће „у клицу, зеницу очињу, / у трунку што зеници смета, / у крст, из којег почињу / четири стране света”. Символички збијено, а непосредно и опишљиво. Образац општег у појединачном и малом, и опет тако. И опет. Открића, мноштво благих вести у свему што јесте.

Присетимо се управо овде четвртог одељка Данојлићеве прозне књиге *Година пролази кроз авлију*, важан је: „Млада жена, или удавача, уз стадо, пева. Нико је не види, а пола села је чује; пустила је себи на вољу, као птица. Слушајући, он је, у себи, сасвим тихо, прати, па му се чини да му глас чобанице излази из сопствених уста.” *Он* је, наравно, наративна маска песничког ја, које се тренутно и потпуно предаје и поистовећује са песмом коју чује. Реч је, заправо, о препознавању базичне ситуације певања, сви актери и сви елементи првотног декора су ту, и песма се орфејски догађа: „... Предео, и све што се у њему затекло, уклопило се у песму која, долазећи са почетка свих живота, наткриљује постојање и сеже у бескрај. Благословена присутност, топао хлеб којим се храни трајање. Цела творевина је дошла до гласа... Песма чобанице премашила је све замисливе циљеве... Сва су врата отворена, између векова струји промаја – глас се извија између билог и небилог, а садашњост, додирнута њиме, претвара се у нешто што је прошло пре него што је дошло. Песма као излаз из свега, као откриће слободе од које се доживљује вртоглавица.”

Ова удивљујућа сцена, истина, има и свој тамни обрт, који јој даје заокруженост: „Песма као завршни акорд хиљадугодишње историје; кроз три-четири године, чобанице у Побрђу ће замукнути, овце ће

се распродати, кравама ће се усред лета трава полагати у јасле, а људи ће кренути за утварама и привиђењима. У овом тренутку, нико у селу то не слуги, али она, песма, и то зна.”

И последње и прво, у певању и у бићу, одвија се и среће у овом чудесном, чистом откривењском призору, којем се прикључује немали низ слика сродне снаге у књижевности Милована Данојлића.